

УДК: 378.14:373.211.24

DOI: https://doi.org/10.33216/2220-6310-2021-101-2_1-94-104

ПРІОРИТЕТНІ ДУХОВНІ ЦІННОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Н. С. Кравець

ORCID 0000-0003-4334-1414

Т. В. Потапчук

ORCID 0000-0003-1680-6976

І. Л. Пукас

ORCID 0000-0001-6965-8896

У статті зазначено, що у жодній професії особистість людини, її характер, переконання, моральність, ставлення до інших людей не мають такого вирішального значення, як у професії педагога, і передусім, вихователя, що, вочевидь, підтверджує актуальність проблеми формування духовних цінностей майбутнього вихователя. Ми виходимо з того, що саме йому належить місія транслювати духовні цінності суспільства, створювати умови для опанування ними молодим поколінням і відтворення їх у творчій діяльності, культурі вчинку дітей дошкільного віку.

Аналіз наукових досліджень у галузі духовного виховання дозволив визначити важливіші, на нашу думку, напрямки підготовки майбутнього вихователя: сформованість духовних цінностей особистості; сформованість морально-естетичних ідеалів, ціннісно-смислових настанов; наукова та методична підготовка.

Вважаємо значущою для майбутнього вихователя такої духовної цінності, як моральна підтримка особистості, тому саме на її прикладі будемо досліджувати формування духовних цінностей майбутніх вихователів. Майбутній вихователь може проявити моральну підтримку стосовно людей різних категорій: одногрупників, значущих дорослих, незначущих дорослих, дітей. На наш погляд, найбільш доречним буде розглянути готовність до моральної підтримки дітей, оскільки її сформованість повинна бути невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього вихователя.

З'ясовано, що, будучи уособленням загальнолюдських і національних якостей справжньої людини, названі духовні цінності є

сукупністю конкретних поглядів, переконань і виявляються в судженнях індивіда, рисах його характеру й поведінці, спонукають до творчості й самореалізації. Вважаємо, що основним змістом духовних цінностей є світоглядні, загальнолюдські та моральні переконання. Саме вони слугують критеріями оцінки як окремих вчинків і дій людини, так і всього її життя.

Ключові слова: духовні цінності, професійна підготовка, професійні якості, майбутні вихователі.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Зауважимо, сьогодні поруч із формуванням ділових, професійних якостей особливого значення набуває формування духовних цінностей та моральних якостей майбутніх вихователів, оскільки від правильного розуміння духовних ідеалів на сучасному етапі, від сформованості духовних, моральних, етичних цінностей залежить ефективність і якість оновлення суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Значущість окресленої проблеми привертає увагу різних науковців. Зокрема, філософське обґрунтування сутності духовної культури, духовності представлено в працях М. Бердяєва, В. Зеньковського та ін.

На теоретико-методологічному рівні проблема духовності, духовної культури особистості висвітлена в працях вітчизняних і зарубіжних філософів та культурологів В. Баранівського, М. Бахтіна, В. Біблера, Н. Бородіна, Л. Бусва та ін. Психологічні аспекти духовності, духовних цінностей відображені в роботах І. Беха, М. Боришевського, О. Зеліченка, Е. Помиткіна, Ж. Юзвак та ін.

Питання взаємозв'язку духовності та сучасної системи освіти розглядали такі автори, як Р. Арцишевський, О. Вишневський, В. Слободчиков, О. Шпак та ін. Духовність, духовна культура як визначальна складова професійної діяльності педагога – предмет дослідження таких учених, як К. Артамонова, Б. Вульфова, І. Зязюна, В. Кушніра, О. Рувінського та ін.

Аксіологічні основи професійного розвитку майбутнього вихователя досліджували Л. Артемова, Г. Беленька, М. Каган, Н. Ткачова. Питання оновлення професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти досліджено в роботах таких науковців: А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Денисенко, Є. Карпова, М. Машовець, Т. Поніманська, Г. Сухорукова та інші.

Аналіз наукових досліджень у галузі духовного виховання (Бех, 2006; Грищанов, 2001; Сагач, 2000; Сухомлинський, 1985) дозволив визначити

важливіші, на нашу думку, напрямки підготовки майбутнього вихователя: сформованість духовних цінностей особистості; сформованість морально-естетичних ідеалів, ціннісно-сміслових настанов; наукова та методична підготовка.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Із таких позицій можна виділити ті духовні цінності, які, передусім, визначають ставлення людини до навколишнього світу, самої себе, до людей і реалізуються у відповідній поведінці та перетворювальній діяльності. Так, ми визначили найважливіші, на наш погляд, для майбутніх вихователів духовні цінності:

- відчуття своєї єдності зі світом (природою);
- любов, чуйність, душевна щедрість, співчуття;
- прийняття відповідальності за своє життя;
- готовність до моральної підтримки особистості.

Такий вибір пов'язаний із тим, що, будучи уособленням загальнолюдських і національних якостей справжньої людини, названі духовні цінності є сукупністю конкретних поглядів, переконань і виявляються в судженнях індивіда, рисах його характеру й поведінці, спонукають до творчості й самореалізації. Вважаємо, що основним змістом духовних цінностей є світоглядні, загальнолюдські та моральні переконання. Саме вони слугують критеріями оцінки як окремих вчинків і дій людини, так і всього її життя.

Отже, **мета статті** – теоретично обґрунтувати основи пріоритетних духовних цінностей у професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Методи – аналіз, синтез, систематизація, порівняння для з'ясування стану розробленості проблеми на теоретичному рівні, визначення понятійно-категоріального апарату дослідження, наукових основ формування пріоритетних духовних цінностей у професійній підготовці майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. «Людина повинна зрозуміти, що вона не є чимось випадковим, незалежним від довкілля (біосфери чи ноосфери) вільно діючим природним явищем. Вона репрезентує неминучий вияв великого природного процесу, що закономірно триває протягом щонайменше двох мільярдів років» (Грицанов, 2001).

Для людини важливо жити в гармонії з природою, адже природа не лише годувальниця, але й велика вихователька людини. Саме через осмислення значущості природи, художньо-естетичне ставлення до неї,

гуманізм і любов можна прищепити почуття відповідальності та обов'язку перед природою.

Вважаємо, що наявність у майбутнього вихователя такої духовної цінності, як ставлення до природи, стане підґрунтям для виховання у дітей аналогічної духовної цінності, оскільки, особистий приклад дорослого спроможний виховати дитину в тому ж дусі.

Ідеальний образ педагога, вважав І. Огієнко (1918), має визначатися наявністю головної духовної якості – любов'ю до дітей. Учитель повинен вміти любити дітей і проявляти цю любов у педагогічно доцільних формах. Любов до дітей – це, за твердженням педагога, фундамент виховання, на якому будуються надійні взаємини з дітьми, адже вихованість передбачає не формальне знання дитиною правил поведінки, а певний рівень розвитку моральних почуттів. Отже, любов до дітей – не вроджена якість, а певний психічний стан особистості педагога, який є результатом сформованості, передусім, його духовних цінностей.

Наступною, на наш погляд, важливою базовою духовною цінністю є відповідальність. Сутність відповідальності полягає не лише в завданні, яке людина має виконати, не в учинку, якого вимагають від неї певні обставини чи суспільні норми, а насамперед у тих діях, які вона могла б здійснити. Саме в цьому й виявляється потенційний аспект відповідальності.

На думку В. Сухомлинського, відповідальність – це здатність особистості самостійно формулювати обов'язки, виконувати їх і здійснювати самооцінку та самоконтроль (Сухомлинський, с. 546).

Уважаємо суттєвою думку С. Рубінштейна (2003) щодо трактування відповідальності як утілення істинного, найглибшого і принципового ставлення до життя. Відповідальність не є відданістю формальному обов'язку, догмі, вірністю раз і назавжди усталеним правилам, а є «здатністю у процесі життя бачити, виділяти, ставити проблеми, вчасно їх усвідомлювати і приймати відповідальні рішення».

Почуття відповідальності реалізується завдяки таким характеристикам, як чесність, совісність, здатність відчувати сором і провину. В особистісному ядрі кожної людини, а особливо вчителя, важливим є почуття власної гідності. Якщо професіонал його не має, то він не заслуговує на повагу й сам не зможе виховати почуття власної гідності у своїх учнів. Ця якість є умовою та передумовою особистісної та соціальної відповідальності.

Вважаємо значущою для майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти такої духовної цінності, як моральна підтримка особистості, тому саме на її прикладі будемо досліджувати формування духовних цінностей майбутніх вихователів. Майбутній вихователь може проявити моральну

підтримку стосовно людей різних категорій: однокласників, значущих дорослих, незначущих дорослих, дітей. На наш погляд, найбільш доречним буде розглянути готовність до моральної підтримки дітей, оскільки її сформованість повинна бути невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього вихователя.

Моральна підтримка – це допомога в духовно-моральному розвитку, а саме допомога дитині зрозуміти її особистісне існування – це процес визначення разом із дитиною її особистих інтересів, цілей, можливостей та шляхів подолання перешкод.

Провідним моральним самопочуттям є людська гідність – це вид самоставлення, повага дитини до себе. Моральна підтримка вчителя спрямована на розуміння і збереження вихованцем своєї гідності. Завдання вчителя полягають в тому, щоб спрямувати дитину на пошуки відповіді на запитання «За що я маю себе поважати?» Критерієм її людської гідності мають бути любов, дружба, милосердя, добродійні вчинки, які вона поширює на людей, що її оточують.

Вихователь, аналізуючи й оцінюючи кожен моральний вчинок і поведінку дошкільників, зможе сформувати в них впевненість у тому, що вони гідні поваги. Адже лише особистість, у якій розвинене почуття власної гідності, може виявляти повагу до гідності інших. Моральна підтримка вихователя полягає в допомозі дітям усвідомити, що їхня гідність залежить від власної волі, рішучості, доброго ставлення до оточення, від наявності постійного прагнення до самовдосконалення та цінності особистості (Бех, 2006).

Моральна допомога вихователя потрібна на різних етапах процесу розвитку й удосконалення особистості. Однією з найважливіших умов формування самостійної праці душі є самооцінка людини. На жаль, на практиці ми постійно зустрічаємо порівняння однієї дитини з іншою за певними моральними якостями. «Бери приклад з товариша – він турботливий і чуйний, а тобі цих рис бракує», – часто можна почути від наставника (Сагач, 2000).

Постійні порівняння, що проголошують моральні недоліки дитини, можуть викликати в неї почуття неповноцінності та ненависті до товариша, які не сприяють моральному розвитку. У дитини, яку таким чином постійно ставлять у приклад іншим, може виникнути почуття вищості щодо іншої людини, зверхності. Отже, підтримка вихователя буде полягати в тому, щоб звернути увагу дитини на її моральні якості в порівнянні з тим, якою вона була раніше, на що здатна тепер і якою б хотіла стати у майбутньому.

Таким чином, не травмуючи дитини, порівнюючи її з іншими, вихователь звертає увагу на власні процеси особистості, залучає до спілкування із самим собою, до самостійної праці душі (Філософія, 2004).

Гальмують моральний розвиток людини Его-потяги, які складають егоїстичне ядро особистості. Тому, наприклад, щоб загальмувати прояви жорстокості треба вчити практично проявляти милосердя, жадібність можна нейтралізувати проявами щедрості. На емоційному плані дитині потрібно допомогти усвідомити, що ці почуття створюють у її внутрішньому світі стан неспокою. Вихованець має зрозуміти, що ненависть виснажує його душу, а гордіня призводить до зневажливого ставлення до людей.

Пряме вказування чи нагадування дитині про її негативні риси характеру провокують їх прояв, викликають конфлікти. Завдання вихователя полягає в тому, щоб дошкільник позбавився цих негативних рис і навчився поважати себе.

Саме вихователь може допомогти дитині відчути себе сильною, доручивши їй підтримку слабого товариша в подоланні психологічних труднощів. Іноді можна пробудити в дитині почуття впевненості в собі, уважно слухаючи її, цікавлячись її думками й почуттями.

Особливої уваги та підтримки потребують діти із заниженою самооцінкою, оскільки розвиток особистості та її повноцінне виховання неможливе без почуття власної потрібності, значущості та впевненості в собі. Варто підтримувати будь-які позитивні ініціативи нерішучих, невпевнених у собі, закомплексованих дітей, заохочуючи готовність самостійно приймати рішення і діяти відповідно до них. Вихователь, урахувуючи можливості дитини, може допомогти вибрати ті завдання, з якими дитина спроможна упоратися. Потім вихователь продемонструє успіх дитини перед її товаришами чи батьками. Успіх завжди підсилює впевненість у своїх силах і також породжує успіх. Велику роль у розвитку впевненості дошкільника в собі відіграє віра в нього вихователя.

Таким чином, надихати вихованця – означає виховувати свободу його творчих сил, вірити в його неповторність, яскравість і передати цю віру йому.

Технологія моральної підтримки, на наш думку, ґрунтовно розкрита І. Бехом (2006), який пропонує: спиратися на сильні сторони дитини, уникаючи його промахів; проявляти віру у вихованця, емпатію; демонструвати оптимізм; внести гумор у стосунки з вихованцем; уникати дисциплінарних заохочень і покарань (с. 192).

Але надати моральну підтримку дитині може лише той вихователь, який навчився приймати себе й досягнув упевненості в собі. Тобто, щоб виховати прояви духовності у дошкільників, майбутньому вихователю необхідно бути самому духовно вихованим. Формування духовних цінностей особистості студента – це важливий напрямок удосконалення психолого-педагогічного процесу професійного навчання.

Як уважає Н. Ткачова (2006), саме це складає зміст духовного виховання студентів в освітньому процесі закладу вищої освіти, яке на сучасному етапі належить до пріоритетів української освіти, що має ознайомлювати майбутніх вихователів із системами провідних духовних, освітніх і педагогічних цінностей, забезпечення усвідомлення ними актуальності впровадження цих цінностей у дошкільну практику; забезпечувати подальше засвоєння майбутніми вихователями духовних цінностей у вчинковій діяльності; стимулювати студентів до постійного професійного й особистісного самовдосконалення та саморозвитку на засадах духовних і педагогічних цінностей (с. 18–21).

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. До пріоритетних духовних цінностей майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти нами віднесено: відчуття своєї єдності з природою, любов, прийняття відповідальності за своє життя, саморозвиток, самовдосконалення, чуйність, душевну щедрість, готовність до моральної підтримки особистості.

Проведене дослідження не претендує на повне й усебічне розв'язання порушених у ньому питань, важливість і значущість яких актуалізується в період реформування системи освіти. Перспективними можуть бути такі аспекти проблеми, як: посилення міжпредметних зв'язків, забезпечення наступності у викладанні фахово зорієнтованих навчальних дисциплін з метою формування духовних цінностей особистості майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти.

Література

1. Бех І. Д. Виховання особистості: Сходження до духовності: наук. вид-ня. Київ : Либідь, 2006. 272 с.
2. Всемирная энциклопедия: Философия / главн. науч. ред. и сост. А. А. Грицанов. Москва : АСТ, Минск : Харвест, Современный литератор, 2001. 1312 с.
3. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культур. життя укр. народа: курс, читаний в укр. нар. ун-ті. Електрон. текст. дані (1 файл: 86,9 Мб). Київ : Вид-во Книгарні С. Череповського, 1918 (Київ: НБУ ім. Ярослава Мудрого, 2011).
4. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание: Человек и мир. Санкт-Петербург, 2003. 508 с.
5. Сагач Г. Слово животворяще (духовні засади педагогічної риторики): навчальний посібник з педагогічної риторики для вищих і середніх навчальних закладів України. Київ : Пошук, 2000. 286 с.
6. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Народження громадянина. Листи до сина. Київ : Рад. школа, 1985. 557 с.
7. Ткачова Н. О. Аксиологічний підхід до організації педагогічного процесу в загальноосвітньому навчальному закладі: монографія. Луганськ : ЛНПУ імені Т. Г. Шевченка; Харків : Каравела, 2006. 300с.

8. Філософія: світ людини / В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Н. В. Хамітов та ін. Київ : Либідь, 2004. 432 с.

References

1. Bekh, I. D. (2006). *Vykhovannia osobystosti: Skhodzhennia do dukhovnosti: naukove vydannia [Education of personality: Ascent to spirituality: scientific edition]* (ukr).
2. Grytsanov, A. A. (2001). *Vsemirnaya entsyklopediya: Filosofiya [World Encyclopedia: Philosophy]*. Moscow: AST, Minsk: Kharvest, Sovremenniy literator (rus).
3. Ohiyenko, I. (1918). *Ukrainska kultura: korotka istoriya kultur. zhyttia ukr. naroda: kurs, chytanyi v ukr. nar. un-ti. [Ukrainian culture: a short history of cultural life of Ukrainian people: a course read in Ukrainian People's University]*. Elektron. tekst. dani (1 fail: 86,9 Mb). Kyiv: Ye. Cherepovsky Publishing House. (Kyiv: Yaroslav Mudry NBU, 2011) (ukr).
4. Rubinstein, S. L. (2003). *Consciousness et ens, homo et mundus [Being and consciousness: Man and the world]*. Saint-Peterburg (rus).
5. Sahach, H. (2000). *Slovo zhyvotvoryashche (dukhovni zasady pedahohichnoi rytoryky): navchalnyi posibnyk z pedahohichnoi rytoryky dlia vyshchych i serednykh navchalnykh zakladiv Ukrainy [The word life-giving (spiritual principles of pedagogical rhetoric): textbook on pedagogical rhetoric for higher and secondary educational institutions of Ukraine]*. Kyiv: Poshuk (ukr).
6. Sukhomlynsky, V. A. (1985). *Serdse viddayu ditiam. Narodzhennia hromadianyna. Lysty do syna [I give my heart to children. Birth of a citizen. Letters to the son]*. Kyiv: Radianska Shkola (ukr).
7. Tkachova, N. O. (2006). *Aksiologichnyi pidkhid do orhanizatsii pedahohichnoho protsesu v zahalnoosvitnyomu navchalnomu zakladi: monohrafiya [Axiological approach to the organization of the pedagogical process in a secondary school: monograph]*. Luhansk: T. H. Shevchenko LNPU; Kharkiv: Karavela (ukr).
8. Tabachkovskiy, V. H. et al. (2004). *Filosofiya: svit liudyny [Philosophy: the world of man]*. Kyiv: Lybid (ukr).

ПРИОРИТЕТНЫЕ ДУХОВНЫЕ ЦЕННОСТИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ УЧРЕЖДЕНИЙ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Н. С. Кравец, Т. В. Потапчук, И. Л. Пукас

В статье указано, что ни в одной профессии личность человека, его характер, убеждения, нравственность, отношение к другим людям не имеют такого решающего значения, как в профессии педагога, и прежде всего воспитателя, что, очевидно, подтверждает актуальность проблемы формирования духовных ценностей будущего воспитателя. Мы исходим из того, что именно ему принадлежит миссия транслировать духовные ценности

общества, создавать условия для овладения ими молодым поколением и воспроизведения их в творческой деятельности, культуре поступка детей дошкольного возраста.

Анализ научных исследований в области духовного воспитания позволил определить важные, по нашему мнению, направления подготовки будущего воспитателя: сформированность духовных ценностей личности; сформированность нравственно-эстетических идеалов, ценностно-смысловых установок; научная и методическая подготовка.

Считаем значимой для будущего воспитателя такой духовной ценности, как моральная поддержка личности, поэтому именно на ее примере исследовано формирование духовных ценностей будущих воспитателей. Будущий воспитатель может проявить моральную поддержку по отношению к людям разных категорий: одноклассников, значимых взрослых, незначимых взрослых, детей. На наш взгляд, наиболее уместным есть рассмотрение готовности к моральной поддержке детей, поскольку ее сформированность должна быть неотъемлемой составляющей профессиональной подготовки будущего воспитателя.

Выяснено, что, будучи олицетворением общечеловеческих и национальных качеств настоящего человека, названные духовные ценности представляют собой совокупность конкретных взглядов, убеждений и сказываются в суждениях индивида, чертах характера и поведении, побуждают к творчеству и самореализации. Считаем, что основным содержанием духовных ценностей являются мировоззренческие, общечеловеческие и нравственные убеждения. Именно они служат критериями оценки как отдельных поступков и действий человека, так и всей ее жизни.

Ключевые слова: духовные ценности, профессиональная подготовка, профессиональные качества, будущие воспитатели.

PRIORITY SPIRITUAL VALUES IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTIONS

N. S. Kravets, T. V. Potapchuk, I. L. Pukas

The authors of the article state that in any profession a person's personality, character, beliefs, morality, attitude to other people are not as crucial as in the profession of teacher, and above all, educator, which obviously confirms the urgency of the problem of forming spiritual values. We have proceed from the fact that it is his mission to transmit the spiritual values of society, to create conditions for their mastery of the younger generation and their reproduction in creative activities, the culture of action of preschool children.

The analysis of scientific researches in the field of spiritual education has allowed to define more important, in our opinion, directions of preparation of the future educator: formation of spiritual values of the person; formation of moral and aesthetic ideals, values and semantic guidelines; scientific and methodical training.

We consider such spiritual value to be important for the future educator – it is the moral support of the individual, so it is on its example that we will study the formation of spiritual values of future educators. The future educator can show moral support to people of different categories: classmates, important adults, insignificant adults, children. In our opinion, it would be most appropriate to consider the readiness for moral support of children, as its formation should be an integral part of the professional training of future educators.

It has been found that, being the embodiment of universal and national qualities of a real person, these spiritual values are a set of specific views, beliefs and are manifested in the judgments of the individual, his character traits and behavior, encourage creativity and self-realization. We believe that the main content of spiritual values are worldviews, universal and moral beliefs. They serve as criteria for evaluating both individual actions and deeds of a person and his whole life.

Key words: *Spiritual values, professional training, professional qualities, future educators.*

Кравець Надія Степанівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» (м. Івано-Франківськ, Україна). E-mail: westangel@ukr.net

Кравець Надежда Степановна – кандидат педагогических наук, доцент кафедры теории и методики дошкольного и специального образования ГВУЗ «Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника» (г. Ивано-Франковск, Украина). E-mail: westangel@ukr.net

Kravets Nadiya Stepanivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Department of Theory and Methods of Preschool and Special Education, SHEI "Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University" (Ivano-Frankivsk, Ukraine). E-mail: westangel@ukr.net

Потапчук Тетяна Володимирівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти ДВНЗ «Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника», викладач-методист вищої категорії (м. Івано-Франківськ, Україна). E-mail: tatvolod@ukr.net

Потапчук Татьяна Владимировна – доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры теории и методики дошкольного и специального образования ГВУЗ «Прикарпатского национального университета имени Василия Стефаника», преподаватель методист высшей категории (г. Ивано-Франковск, Украина). E-mail: tatvolod@ukr.net

Potapchuk Tetyana Volodymyrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Theory and Methods Preschool and Special Education, SHEI "Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University", teacher methodologist of the highest category (Ivano-Frankivsk, Ukraine). E-mail: tatvolod@ukr.net

Пукас Іванна Леонідівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти Кам'янець-Подільського

національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський, Україна). E-mail: pukas.ivanna@gmail.com

Пукас Іванна Леонидовна – кандидат педагогических наук, старший преподаватель кафедры теории и методики дошкольного образования Каменец-Подольского национального университета имени Ивана Огиенко (г. Каменец-Подольский, Украина). E-mail: pukas.ivanna@gmail.com

Pukas Ivanna Leonidivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Theory and Methods of Preschool Education, Kamianets-Podilskyi Ivan Ohiienko National University (Kamianets-Podilskyi, Ukraine). E-mail: pukas.ivanna@gmail.com